

Madde Kullanımının ve Bağımlılığının Sosyoekonomik Maliyetinin ve Suç İle İlişkisinin Değerlendirilmesi^a

Zehra Erol Karaca^{b, c}, Elif Gökçearslan Çifci^d

Özet

Dünya’da son yıllarda artan bir madde kullanım eğilimi kaydedilmektedir. Birçok toplum için madde kullanımı ve bağımlılığı sosyoekonomik maliyeti azımsanamayacak düzeyde önemli bir biyopsikososyal problem olarak tanımlanmaktadır. Sosyo-ekonomik maliyeti açısından madde kullanımının ve bağımlılığının değerlendirilmesi ve suç ile ilişkisinin ortaya konması özellikle sağlık, madde, ekonomi ve sosyal politikalarının oluşturulmasında büyük bir önem taşımaktadır. Suç madde kullanımının ve bağımlılığının sosyoekonomik maliyeti kapsamında değerlendirilmektedir. Madde kullanımı, bağımlılığı ve suç arasındaki ilişki ise sürekli tartışılan bir konudur. Literatürde madde kullanımı ve suç ilişkisini açıklayan farklı modeller geliştirilmiştir. Bu çalışmada madde kullanımı ve bağımlılığı sosyoekonomik maliyet açısından ele alınmış ve suç ile ilişkisi madde-suç ilişkisi üzerine yapılan teorik ve ampirik çalışmalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilişkili olarak toplumların uzun süreli maliyetler ile yüzleştikleri ve madde ve suç arasındaki ilişkinin tek bir modelle açıklanamayacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Madde Kullanımı
Madde Bağımlılığı
Sosyo-ekonomik Maliyet
Suç

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 07.04.2019
Kabul Tarihi: 26.03.2021
Doi: 10.18026/cbayarsos.550419

Assessment Of The Socioeconomic Cost Of Drug Use And Addiction And Its Relationship With Crime

Abstract

In recent years, an increasing trend of drug use has been recorded in the world. According to many societies, drug use and addiction are defined as an important biopsychosocial problem that socio-economic cost cannot be underestimated. In terms of its socio-economic costs, assessment of drug use and addiction and revealing its relationship with crime are crucial especially in the formulation of health, drug, economy and social policies. Crime is considered within the scope of the socio-economic cost of drug use and addiction. The relationship between drug use, addiction and crime is a controversial issue. Different models have been developed in the literature to explain the relationship between drug and crime. In this study, drug use and addiction were discussed in terms of socio-economic costs and its relationship with crime was evaluated within the framework of theoretical and empirical studies on drug-crime relationships. In this study, it was concluded that societies face long-term costs related to drug use and addiction and the relationship between drug and crime could not be explained by a single model.

Keywords

Drug Use
Drug Addiction
Socio-economics Cost
Crime

About Article

Received: 07.04.2019
Accepted: 26.03.2021
Doi: 10.18026/cbayarsos.550419

^aBu çalışma, Prof. Dr. Elif Gökçearslan Çifci danışmanlığında Zehra Erol Karaca tarafından yapılmış “Madde Kullanımının Sosyo-Ekonomik Maliyeti ve Suç İle İlişkisi” isimli Sosyal Hizmet uzaktan eğitim tezsiz yüksek lisans bitirme projesinden türetilmiş ve geliştirilmiştir.

^b İletişim Yazarı: zehraerol@yahoo.com

^c Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Ardeşen Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ORCID: 0000-0001-7002-1219

^d Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0001-8627-5985

Giriş

Bir madde yaşamsal fonksiyonları etkileyen (Kleiman, Coulkins ve Hawken, 2011) ve beynin iletişim sistemi ile bağlantı kuran, sinir hücrelerinin bilgiyi normal olarak gönderme, alma ve işleme yolunu bozan kimyasaldır (U.S. Department of Health and Human Services, 2008, s. 2). “Madde bağımlılığı”nın iki bileşeni vardır. İlk bileşeni madde iken ikinci bileşeni bağımlılıktır. Maddeden anlaşılan bağımlılık yapıcı bütün psikoaktif maddelerdir. Bunlar tütün (nikotin), alkol, ecstasy, esrar, kokain, eroin, barbitüratlar, crack (taş), halüsünojenik mantar, LSD, morfin, tiner, bali gibi maddelerdir (Erginöz, 2008, s. 62). Bu çalışma kapsamında asıl ele alınan alkol ve tütün dışındaki bağımlılık yapıcı psikoaktif maddelerdir.

Bir maddeye bağımlılık istenmeyen vazgeçilmesi güç olan bir alışkanlıktır. Bu alışkanlık bir maddenin kişinin niyetlendiğinden daha fazla miktarlarda ya da daha sık aralıklarla alınmasını ifade eder. Bu durum ise madde alımının en korkunç yönlerinden biridir. Klinik olarak bu problemler madde alışkanlığı bağımlılık olarak tanımlanmaktadır (Kleiman vd., 2011, s. 5). Amerika Birleşik Devletleri Sağlık ve İnsani Hizmetler Departmanı bağımlılığı bireyin kendisine ve çevresine yönelik zararlı sonuçlarına rağmen tekrar eden madde kullanımına ve maddeyi elde etmek için arayışlara neden olan bir beyin rahatsızlığı olarak tanımlamıştır (U.S. Department of Health and Human Services, 2008, s. 1). Bağımlılık yapan bir madde ilk kullanımda kişiye zevk vermektedir. Bağımlılık geliştiğinde ise bu zevk kaybolmaktadır. Tekrar eden madde kullanımının ardındaki itici güç madde kullanımının azaltılması ya da bırakılması durumunda yaşanan yoksunluk semptomlarından (örneğin kas ağrıları, baş dönmesi, baş ağrısı, kusma vb.) kaçınmaya yönelik bir ihtiyaçtır (Harvard Health Publishing, 2014). Amerika Psikiyatri Birliği tarafından 2013 yılında yayınlanan DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) el kitapçığında madde kullanım bozukluğuna ilişkin 11 tanı kriteri tanımlanmıştır (American Psychiatric Association [APA], 2013; akt. Daley ve Douaihy, 2019). DSM-5 (APA, 2013) tanı kriterlerine göre madde kullanım bozukluğunun şiddet düzeyi orta (11 tanı kriterinden 2 ve 3 kriterin varlığı) ve ağır (11 tanı kriterinden 6 ve daha fazla kriterin varlığı) olması durumunda madde bağımlılığı oluşmaktadır. Amerika Psikiyatri Birliği tarafından bu kriterler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (akt. Daley ve Douaihy, 2019, s. 18-19).

1. Niyetlenenden daha fazla alkol yada madde alımı (kontrol kaybı),
2. Alkol yada madde kullanımını durdurmaya ya da azaltmaya yönelik ısrarcı bir arzuya rağmen başarısız olma,
3. Alkol yada madde etkilerinden kurtulmak yada iyileşmek için çok zaman harcama,
4. Alkol yada madde kullanımı için şiddetli arzu, güçlü istek ve dürtü deneyimleme,
5. Tekrarlayan alkol yada madde kullanımı nedeniyle ev, iş yada okuldaki sorumlulukların yerine getirilmesinde başarısız olma,
6. Alkol yada madde kullanımı nedeniyle sosyal ve ilişki problemleri oluşsa da ve bu problemler kötüleşse de kullanmaya devam etme,
7. Alkol yada madde kullanımı nedeniyle önemli aktivitelerin (sosyal, mesleki ve boş zamanı değerlendirme) azalması yada durması,
8. Fiziksel olarak tehlikeli durumlarda dahi alkol yada madde kullanma,
9. Alkol yada madde kullanımının neden olduğu yada kötüleştirdiği tıbbi ya da psikolojik problemler oluşmasına rağmen madde kullanımına devam etme,

10. İstenilen etkiyi elde etmek için daha fazla alkol yada maddeye ihtiyaç duyma veya aynı miktarda madde ile etkinin azalması,
11. Alkol yada madde kullanımının azaltılması yada bırakılması durumunda yoksunluk semptomlarının yaşanması yada yoksunluk semptomlarını yaşamamak ve bu semptomlardan sakınmak için alkol yada madde kullanımına devam etme.

Dünya’da madde kullanımı ve bağımlılığı benzeri görülmemiş oranda artmaktadır (United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], 2020). Bu nedenle tüm dünya ülkeleri madde kullanımının yıkıcı etkilerine maruz kalmıştır (Njeri ve Ngesu, 2014). 2020 yılı BM Dünya Uyuşturucu Raporuna göre 2018 yılı uyuşturucu madde kullanıcı sayısının 269 milyon kişi olduğu tahmin edilmektedir (UNODC, 2020, s. 7). Günümüzde tüm dünya toplumları için madde kullanımı ve bağımlılığı gittikçe büyüyen küresel bir sosyoekonomik soruna dönüşmektedir. Özellikle madde kullanımı ve bağımlılığı sosyoekonomik sonuçları açısından dünya toplumlarının güvenliği, sağlığı ve ekonomisi için tehdit oluşturmaktadır.

Madde kullanımı ve bağımlılığı doğrudan ya da dolaylı olarak şiddetin yanı sıra (Leshner, 1997; Stanton vd., 1982) AIDS, hepatit ve tüberküloz gibi birçok ciddi bulaşıcı hastalığın yayılmasında etkilidir. Bu nedenle madde kullanımı ve bağımlılığı sosyal bir problem olmasının yanısıra iki tarafı keskin bir sağlık sorunudur (Leshner, 1997, s. 45). Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde sağlık ve sosyal sorunlarının büyük bir kaynağı olarak uyuşturucu madde kullanımı gösterilmektedir (MacCoun ve Reuter, 1997, s. 47). Madde kullanımı kullanıcıya fiziksel ve psikolojik olarak zararlı olurken antisosyal davranışlara da neden olmaktadır. Antisosyal davranış ise suça neden olabilir. Suç davranışının nedenlerinden biri madde kullanan kişinin bağımlı olduğu maddeyi elde etmek amacı ile para teminidir (Harvard Health Publishing, 2014). Stanton ve diğerleri (1982, s. 7) bağımlılıkta şiddet, hırsızlık ve aşırı dozdan ölüm aşamalarının görüldüğünü belirtmiştir. Bu bağlamda madde kullanımı ve bağımlılığı sağlığı ve psikolojik işlevi tahrip etmesi açısından hem madde kullanan kişinin kendisi için hem de toplum için birçok maliyet doğurmaktadır (Bowser, Word ve Seddon, 2014; Cartwright, 1999; Hanson, Venturelli ve Fleckenstein, 2011; Leshner, 1997). Madde kullanımının ve bağımlılığının sosyo-ekonomik boyutunda sağlık harcamaları, suç, üretimde verimlilik kaybı, işgücü kaybı, nitelikli işgücü kaybı, işgücü devri, ailelerde parçalanma, akademik başarısızlık, aile içi şiddet değerlendirilmektedir (<https://www.drugabuse.gov/sites/default/files/understanding.pdf> 27.10.2017).

Suç madde kullanımının ve bağımlılığının sonuçları arasında tanımlanmaktadır (Cartwright, 1999; Daley ve Douaihy, 2019; Enns vd., 2017; Isralowitz ve Myers, 2011; Uggen ve Thompson, 2003). Suç ceza hukukunun ihlali ile ortaya çıkan ve devletin mahkemeleri tarafından belirli bir biçimde cezalandırılan fiil yada davranıştır. Böylece suçta devlet tarafından ortaya konulan resmi toplumsal normlara karşı çıkma sözkonusudur (Özkalp, 2000, s. 462). Ayrıca suç antisosyal bir davranış olarak da kabul edilmektedir (Sowmya, 2014, s. 196).

Toplumdaki genel kabul madde kullanımı ve suç arasında bir ilişkinin olduğu yönündedir (Bushman, 1996). Ancak bu ilişki kompleks ve çok yönlü bir yapıya sahiptir (Craddock, Collins ve Timrots, 1994). Madde kullanımı ve suç arasındaki ilişki politika yapımcılar, akademisyenler tarafından ilgi gören, teorik ve ampirik çalışmalarda ise bir ilişkinin olup olmadığı tartışılan bir konudur (Chaiken ve Chaiken, 1990; Hammersley, 2008). Bu açıdan

madde kullanımı ve suç arasındaki ampirik bağlantının doğasının daha net anlaşılması önemlidir (Bennett, Holloway ve Farrington, 2008, s. 109).

Özellikle Türkiye’de ve diğer birçok ülkede madde kullanıcılarının popülasyonunun büyük çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır. Örneğin Türkiye’de madde kullanıcılarının yarısından çoğu 15 ile 24 yaş arası gençlerden oluşmaktadır (UNODC, 2003, s. 20). Bu açıdan madde kullanım probleminin sosyo-ekonomik boyutları önem taşımaktadır. Ayrıca belirtilmelidir ki toplumların güvenliğinin sağlanması ve sağlıklı toplum oluşturma açısından madde kullanımı ve bağımlılık sorununun sosyoekonomik maliyeti ve suç ile ilişkisi birincil risk oluşturmaktadır. Bu nedenle madde kullanımı ve bağımlılık sorununun sosyoekonomik maliyeti ve suç ile ilişkisinin anlaşılması özellikle politika yapımcılar açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışma kapsamında madde kullanımının ve bağımlılığının sosyoekonomik maliyeti değerlendirilmiş ve sosyoekonomik maliyeti kapsamında tanımlanan suç ile ilişkisi teorik ve ampirik çalışmalar çerçevesinde ele alınmıştır.

Madde Kullanımının ve Bağımlılığının Sosyoekonomik Maliyeti

Uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığı hem birey hem de toplum için çok çeşitli sonuçları olan bir hastalık olarak görülmektedir (Gonçalves, Lourenço ve da Silva, 2015, s. 201). Toplumların ödediği madde kullanımının parasal maliyetleri ise oldukça yüksek düzeydedir (Deitch, Koutsenok ve Ruiz, 2000; Hanson vd., 2011). Bu nedenle uyuşturucu madde kullanımının doğurduğu maliyetler alternatif kullanımlara sahip olacak kaynakları tüketmektedir (Gonçalves vd., 2015, s. 201). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler madde kullanımı ve bağımlılığı oranının artması ile ilişkili olarak artan sosyoekonomik maliyetler ile yüzleşmektedir. Ülkeler uyuşturucu maddelerinin sosyoekonomik maliyetlerini azaltmak amacıyla madde ile mücadele politikaları ve sosyal politikalar geliştirmektedir. Bu politikalar için kaynaklar aktarılmaktadır.

Uygulamada, herhangi bir yılda uyuşturucu kullanımının sosyoekonomik maliyetlerini, uyuşturuculara yönelik kamu harcamalarının, özel maliyetlerinin (bireysel uyuşturucu kullanıcıları tarafından yapılan harcamalar) ve toplum tarafından katlanılan maliyetlerinin (verimlilik kaybı gibi dolaylı maliyetler) toplamı oluşturmaktadır (Gonçalves vd., 2015, s. 201). Diğer bir ifade ile madde kullanımının ve bağımlılığının sosyoekonomik maliyetinin belirlenmesinde madde ile ilişkili kaydedilen her bir sonuca parasal bir değer tanımlanır (Kopp ve Fenoglio, 2001, s. 18). Özellikle ABD Sağlık ve İnsani Hizmetler Departmanı (U.S. Department of Health and Human Services, 2008, s. 1) madde kullanımı ve bağımlılık problemini maliyet boyutundan değerlendirmektedir. Departman madde kullanımının toplam maliyeti kapsamında üretimde verimlilik kayıplarını, sağlık ve suç ile ilişkili maliyetleri tanımlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri için bu maliyet yıllık olarak bir trilyonun yarısından fazladır. Bu maliyet uyuşturucu maddeler için yaklaşık 181 milyar dolardır (U.S. Department of Health and Human Services, 2008, s. 1). 2014 yılı için Kanada’da madde ile ilişkili suç maliyetinin en büyük bileşenini 1,9 milyar dolar ile kokain kullanımı oluşturmaktadır (Canadian Substance Use Costs and Harms Scientific Working Group, 2018, s. 3). Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi’nin 2020 Türkiye Uyuşturucu Raporu’nun verilerine göre uyuşturucu maddeler için kamu harcamaları 2017 yılında 936,194 milyon Türk Lirası iken 2018 yılında 1 milyar 362 milyon 728 bin Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı kamu harcamaları ise 1 milyar 461 milyon 955 bin Türk

Lirası olarak kaydedilmiştir (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2020, s. 20). Ayrıca belirtmelidir ki madde bağımlılığı için harcanan parasal miktar büyük oranda maddenin üretildiği, kullanıldığı coğrafi konum ve maddeye erişilebilirlik gibi faktörler ile de ilişkilidir (Hanson vd., 2011, s. 37). Örneğin Avrupa Uyuşturucu Raporuna göre Türkiye’de rapor edilen çok fazla sayıdaki yakalamalar ülkede hem ciddi bir tüketici pazarının olduğunu hem de ülkenin Avrupa Birliği, Ortadoğu ve Asya arasındaki uyuşturucu ticareti rotalarındaki konumunu göstermektedir (Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi [EMCDDA], 2017, s. 21).

Bowser ve diğerlerine (2014, s. 3) göre toplumlar madde kullanımının ve bağımlılığının maliyetini genel olarak tıbbi ve psikolojik bakım, tedavi ve ceza adalet masraflarının ödenmesinde kullanılan devlet vergileri ve sosyal hizmetler ile yüklenmektedir. Sosyal refah sistemine ek maliyetler ise daha fazla idari ve doğrudan hizmet maliyetini içermektedir (Cartwright, 1999). Hanson ve diğerleri (2011, s. 37) uyuşturucu madde kullanımının topluma maliyetini genel olarak bağımlı kişinin gerçeklikle bağlantısını kaybetmesi, mesleği ve kariyerinin gerektirdiği sorumluluğu alamaması, bağımlı bireylerin yakalandığı bulaşıcı hastalıklar, evlilikte eşler arası çatışma, kısalan yaşam süresi gibi sonuçlar bağlamında ele almıştır. Bu sonuçlar aynı zamanda madde kullanımının ve bağımlılığının kişilere verdiği zarar dağılımı çerçevesinde değerlendirilebilir. Cartwright (1999, s. 133-134) HIV / AIDS salgınını ve ilgili tüberküloz salgınlarını, hepatit B ve C’yi tıbbi komplikasyonlarının maliyetine dahil etmiştir. Toplumlarda bu bulaşıcı hastalıklar ortak iğne kullanımıyla ilişkili olarak yayılmaktadır. Özellikle madde kullanımının ve bağımlılığının topluma uzun dönemli etkisi madde kullanımı ile ilişkili hastalıklara bağlı olarak madde bağımlıları tarafından ihtiyaç duyulan tıbbi ve psikolojik bakım maliyeti oluşturmaktadır (Hanson vd., 2011, s. 38).

Madde kullanımı ve bağımlılığı çalışanların işyerlerinde verimli bir şekilde çalışma kapasitelerini de azaltmaktadır. Madde kullanan ve bağımlı olan kişilerin tedavi sürelerine bağlı olarak kayıp iş günleri artarken ayrıca madde ile ilişkili suç nedeniyle cezai hüküm alma durumunda ceza infaz kurumlarında harcanan zaman kaybı da artmaktadır. Bu kişilerin suç kariyerleri nedeniyle formel istihdam imkanları azalmaktadır. Bu durum ise bu kişilerin madde ile ilişkili suça karışma olasılıklarını artırmaktadır. Tüm bu nedenlerle ilişkili olarak madde kullanan ve bağımlı kişilerin uzun süreli topluma katkısının olmayacağı noktası da maliyetin boyutları açısından önemlidir (Cartwright, 1999, s. 133-134).

Lievens ve diğerleri (2017) madde kullanımı ile ilişkili maliyetleri doğrudan ve dolaylı maliyet olarak tanımlamıştır. Doğrudan maliyete sağlık bakım harcamaları dahil edilirken dolaylı maliyete madde kullanımı ile ilişkili engellilik durumu ve erken ölümün neden olduğu üretimde ve verimlilikte kayıp dahil edilmektedir (Lievens vd., 2017, s. 53). Kopp ve Fenoglio (2001, s. 16) üretimde verimlilik kaybının madde kullanan ve bağımlısı olan kişinin hapsedilmesi ve hasdalığı nedeniyle kaybedilen kazancı ve uyuşturucu madde ile ilgili suçların kurbanı olan kişilerin kaybettikleri kazançları kapsadığını belirtmiştir. Ayrıca madde kullanım ile ilişkili erken ölüm daha kısa çalışma ömrü demektir. Bu durum nedeniyle verimlilik kaybı alınamayan gelirleri de içerir (Kopp ve Fenoglio, 2001, s. 16). Kanada’da önceki yıllara göre 2017 yılında opiyat bağımlılığı ile ilişkili verimlilik kaybı maliyeti artış göstermiştir. Bu durum ise opiyata bağlı erken ölüm sayısındaki artış ile ilişkilidir (Canadian Substance Use Costs and Harms Scientific Working Group, 2018, s. 25).

Türkiye’de ceza infaz kurumlarında uyuşturucu bağlantılı suçlardan bulunanların sayısı 2017, 2018 ve 2019 yıllarında sürekli artış eğilimi göstermiştir. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün 2020 yılı verilerine göre 2019 yılında ceza infaz kurumlarında uyuşturucu bağlantılı suçlardan bulunanların sayısı 81.540’dır (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2020, s. 118). Bu rakam toplumun üretimden çekilmiş olan işgücünü göstermektedir. Özellikle madde kullanımının ve bağımlılığının sosyoekonomik maliyetinin önemi madde kullanımının toplumun en üretken kesimini oluşturan gençlerde artış gösterdiği düşünüldüğünde ortaya çıkmaktadır.

Verimlilik kaybı bir ekonominin üretim kapasitesini etkilemektedir. Bir gencin uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığı nedeniyle ölmesi ile toplum o kişinin üretim kapasitesini kaybetmektedir (Cartwright, 2008, s. 227). Kayıp iş günü, verimlilik kaybı ile ilişkili maliyet tüketicilere daha yüksek fiyatlı mal ve hizmet olarak dönmektedir. Uyuşturucu maddelerinin üretim maliyetinin düşük, satıştan elde edilen karın ise çok yüksek olması (Bowser vd., 2014, s. 3) nedeniyle terör örgütlerinin de temel gelir kaynağını oluşturmaktadır. Uyuşturucu madde kullanıcılarının suça daha yatkın olmalarından dolayı toplum güvenliği de risk altındadır (Possi, 1996, s. 121). Possi (1996) birkaç madde satıcısı dışında madde kullanımı ve bağımlılık oranının yüksek olduğu toplumların her zaman düşük sosyoekonomik statüye sahip olduğunu belirtmiştir. Çünkü uyuşturucu madde ticareti yapanların ve madde kullananların çoğunluğunu oluşturan gençler herhangi bir yasal iş yapamamaktadırlar. Bu durum ise düşük üretim, zayıf eğitim ve zayıf sosyal hizmetler ile sonuçlanmaktadır (Possi, 1996, s. 120-121).

Madde kullanan ve bağımlı olan kişiler üzerine yapılan birçok araştırmanın bulguları da madde kullanan ve bağımlı olan kişilerin çalışma hayatlarını sürdürmede, bir iş bulmada, daha yüksek nitelikli işlerde ya da yüksek ücretli endüstrilerde çalışmada zorluklar yaşadıklarını göstermektedir (Cartwright, 1999, s. 133). Ayrıca Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Bürosu (UNODC, 2003) Türkiye’de madde kullanıcılarının çoğunluğunun bir işe sahip olmadığını kaydedmiştir. Bu sonucu destekler nitelikte Bilici, Karakaş Uğurlu, Tufan, Güven ve Uğurlu (2012, s. 226) ise çalışmalarında AMATEM kliniğinde denetimli serbestlik kapsamında yatarak tedavi gören hastaların oluşturduğu örnekleminin büyük çoğunluğunun ilk ve orta öğretim düzeyine, alt ve orta düzeyde gelire sahip olduklarına ilişkin bulgular elde etmiştir. Bu bağlamda madde kullanımı ve bağımlılık bireylerin sosyalizasyon sürecini sekteye uğratabileceği açısından topluma ayrıca uzun süreli bir maliyet doğurmaktadır.

Madde Kullanımına ve Bağımlılığına İlişkin Suç Kavramı, Madde ve Suç İlişkisine Yönelik Modeller

Goldstein’in (1985) yaklaşımına göre uyuşturucu maddeler psikofarmakolojik, ekonomik kompulsif ve sistemik modellerin bütünleşmesiyle şiddete neden olmaktadır (akt. Drugs in focus, 2007). Ampirik çalışmalarda ise Goldstein’in uyuşturucu madde ve suç arasındaki ilişkiyi açıklayan bu üçlü kavramsal çerçevesi sıklıkla uygulanmaktadır. Bu yaklaşım uyuşturucu maddeler ve suç arasındaki tüm olası ilişkileri kapsamasada uyuşturucu maddeye bağlı suçların analizi için faydalı bir kavramsal çerçeve sunmaktadır (Drugs in focus, 2007). Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (EMCDDA) tarafından Avrupa’daki uyuşturucu madde kullanımı sorununa ilişkin durumu belirlemek

amacıyla yayınlanan 2007 yılı raporunda uyuşturucu maddeye bağlı suç tanımı psikofarmakolojik suçlar, ekonomik kompulsif suçlar, sistemik suçlar ve uyuşturucu madde kanunu suçları olmak üzere dört geniş kategoriye içermektedir (EMCDDA, 2007, s. 24).

Psikofarmakolojik suçlar psikoaktif bir madde etkisi altındayken işlenen suçları içerirken ekonomik kompulsif suçlar uyuşturucu madde kullanımını devam ettirmek için para/mal/uyuşturucu madde elde edebilmek amacıyla işlenen suçları içermektedir. Sistemik suçlar yasadışı uyuşturucu madde pazarlarının faaliyetleri kapsamında işlenen suçları tanımlarken uyuşturucu madde kanunu suçları kullanma, bulundurma, satma, ticaret vs. içeren suçları tanımlamaktadır (EMCDDA, 2007, s. 24). Craddock ve diğerleri (1994, s. 1) madde kullanımı ve suç arasındaki ilişkiyi “madde tanımlı suçlar, madde ile ilişkili suçlar, bir yaşam tarzı olarak madde kullanımı” şeklinde kategorileştirilerek açıklamıştır. Bu kategorilere yapılan açıklamalar bağlamında madde ile ilişkili suçlar ekonomik kompulsif ve psikofarmakolojik suçlar kapsamında, madde tanımlı suçlar uyuşturucu madde kanunu suçları kapsamında ve bir yaşam tarzı olarak madde kullanımı ise sistemik suçlar kapsamında değerlendirilebilir.

Madde tanımlı suçlar uyuşturucu maddelere sahip olmayı, kullanmayı, dağıtmayı ve üretmeyi düzenleyen ve yasaklayan kanunların ihlal edilmesini ifade etmektedir. Örneğin bu suçlar kapsamına uyuşturucu maddeye sahip olma ya da kullanma, esrar yetiştirme, met üretimi, kokain, eroin yada esrar satışı dahil edilmektedir. Madde ile ilişkili suçlar madde kullanım alışkanlığının finanse edilebilmesi için (özellikle yüksek fiyatlı uyuşturucu madde temininde) ihtiyaç duyulan paranın elde edilebilmesi amacıyla işlenen suçları ve madde dağıtımının kendisi ile ilişkili suçları kapsamaktadır. Örneğin bu suçlar uyuşturucu maddenin etkilerinin bir sonucu olarak şiddet ve saldırganlık davranışını, maddeleri satın almak için para temini amaçlı hırsızlığı, rakip uyuşturucu satıcılarına karşı şiddeti içermektedir(Craddock vd., 1994, s. 1).

Bir yaşam tarzı olarak madde kullanımı ise yasadışı faaliyetlerle desteklenen bir yaşam tarzını ifade etmektedir. Madde kullanımı ve suç aykırı birer yaşam tarzı olarak tanımlanır. Bir uyuşturucu madde kullanıcısının yaşam tarzı olarak madde kullanımını illegal piyasalarla ve suçlularla iletişimi, suç işleme ve diğer suçlulardan suç davranışlarını öğrenme fırsatlarının varlığı desteklemektedir. Ayrıca yasal bir işte istihdam imkanı bulamayan uyuşturucu madde kullanıcılarının yasadışı faaliyetlere dahil olma ihtimali ve sıklığı artmaktadır (Craddock vd., 1994, s. 1). Bennett ve Holloway'e (2009) göre sistemik ve yaşam tarzı faktörleri ile madde kullanıcılarının ve suçluların bir araya gelmeleri desteklenmektedir.

Madde kullanan bireyler madde edinme ve tüketme heyecanını yaşadıkları gibi suçtan dolayı adrenal korteks uyarımı yaşarlar ve bağımlılığı bir yaşam tarzı olarak devam ettirirler. Kişilerde eğer ergenliğin ilk dönemlerinde suça karışmanın yanısıra uyuşturucu madde kullanımı sözkonusu ise bu kişiler yetişkinlik dönemleri boyunca suç davranışı gösterebilirler (Deitch vd., 2000, s. 393). Örneğin madde kullanımı, bağımlılığı ve suç için madde bağımlılığı, çocuk istismarı, ihmal gibi sorunların olduğu aileler bir risk faktörü oluşturabilir. Bu nedenle çocukların okul performansları, zihinsel sağlıkları, ilişki becerileri olumsuz etkilenir ve çocuklar işgücü piyasasına dahil olmada başarısız olurlar. Bu durumların bazısında ise sonuç suç kariyeri olabilir (Kleiman vd., 2011, s. 123).

Toplumda genel kabul ve odak nokta madde kullanımı ve suç arasında bir ilişkinin olduğu yönündedir. Örneğin halkın algısında uyuşturucu madde ile suç arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu gösteren bir psikoloji deneyinin bulgularına göre katılımcıların ilişkisel bellek ağlarında "maddeler" kelimesi ile "boğmak", "bıçak", "kavga" ve "yara" gibi kelimeler sıkı bir şekilde ilişkilidir (Bushman, 1996, s. 815). Bu genel kabul maddelerin duyguları değiştirmesi ve madde kullanıcılarının ve madde bağımlıların çatışmaya karışabilecekleri savına dayanmaktadır (Hanson vd., 2011; Poggi, 1996; Stanton vd., 1982). Diğer bir ifade ile kişi madde etkisi altında iyi ile kötü ve doğru ile yanlış arasındaki ayrımı kaybeder ve suç davranışında bulunur (Sowmya, 2014, s. 197). Bu genel kabulü destekler boyutta Chein (1980) madde kullanımının bir yaşam tarzı olarak suça neden olduğunu belirtmiştir. Kleiman ve diğerlerine (2011, s. 119) göre madde ve suç arasındaki ilişki üç yolla gerçekleşmektedir. Uyuşturucu maddeler insanları suça sürüklemektedir çünkü ilk olarak madde kullanımı kişilerin mantıksız davranmasına neden olmaktadır, ikinci olarak kişiler madde satın almak için paraya ihtiyaç duymaktadır. Üçüncü olarak ise uyuşturucu madde kullanıcıları ve bağımlıları madde üretimi ve ticaretine dayalı iş dünyasını çevreleyen şiddete karışmaktadırlar. Madde kullanımı ve suç ilişkisini ele alan birçok ampirik çalışmaların (Anglin ve Perrochet, 1998; Bennett ve Holloway, 2009; Gottfredson, Kearley ve Bushway, 2008; Hanson vd., 2011; Li, Zhao ve Zhang, 2020; Nurco, 1998; Uggen ve Thompson, 2003; Wilkins ve Sweetser, 2011) bulguları da bu açıklamayı destekler niteliktedir.

Maddeler ve suç arasında nedensel bir ilişki kurulmaktadır (Deitch vd., 2000; Isralowitz ve Myers, 2011). Literatürde ise madde kullanımı ve suç ilişkisinin doğasını açıklayan farklı modeller geliştirilmiştir (Bennett vd., 2008; White ve Gorman, 2000). Bu modellerin ilki madde kullanımı ve suç arasında doğrudan nedensel bir bağlantının (örneğin, değişkenlerden biri diğerine neden olur) olduğunu belirtmektedir (Bennett vd., 2008, s. 109). Diğer bir ifade ile bu modele göre madde kullanımı suça ve suç da madde kullanımına neden olmaktadır (White ve Gorman, 2000, s. 170).

İkinci modele göre madde kullanımı ile suç arasında dolaylı nedensel bir bağlantı (örneğin, diğer değişkenler her ikisine neden olur) vardır (Bennett vd., 2008, s. 109). Diğer bir ifade ile madde ve suç ilişkisi ortak nedenler ile açıklanabilir (White ve Gorman, 2000, s. 170). "Ortak neden" modeli, başka bir değişkenin hem madde kullanımına hem de suça neden olduğu fikrine dayanmaktadır (Bennett vd., 2008, s. 109). Örneğin ortak değişken zayıf bir sosyal destek sistemleri, okulda yaşanan problemler, yasadışı gruplara dahil olma, anti-sosyal kişilik bozukluğu gibi (Powell, 2011, s. 10-11) sosyolojik, çevresel, psikolojik olmak üzere bir dizi faktörü kapsar (Bennett vd., 2008, s. 109). Ortak neden bağlamında Baykara Acar'ın (2004), Facchin ve Margola'nın (2016) ve Ümit'in (2006) çalışmalarının bulguları değerlendirilebilir. Baykara Acar (2004) çalışmasında cinsel suçtan hüküm giyen çocukların madde kullandığını kaydederken ayrıca ailelerinde şiddet ve madde kullanımının olduğunu ve arkadaş gruplarının suça karıştığını ve madde kullandığını kaydetmiştir. Facchin ve Margola (2016, s. 1634) çalışmasında madde bağımlısı ve suça karışmış katılımcılar ortak bileşenlerle karakterize edilmiştir. Bu bileşenler arasında uyuşturucu ve suçun aynı anda meydana geldiği ve normal kabul edildiği ve hatta ödüllendirildiği çok sorunlu aileler gibi sapkın sosyal bağlar tanımlanmıştır (Facchin ve Margola, 2016, s. 1634). Ümit'in (2006) kentte suça karışmış çocuklar üzerinde yaptığı çalışmasında çevrenin çocukları hem madde kullanımına hem suça sürüklediği kaydedilmiştir. Bu çalışmalarda madde kullanımını ve suçu destekleyen bir çevreye vurgu yapılmıştır. Üçüncü modele göre ise madde kullanımı ve suç arasındaki ilişki nedensel değildir. Diğer bir ifade ile bu model madde kullanımı ile suç

arasındaki ilişkiyi öngörür, ancak bunun nedensel olmadığını öne sürer. Bunun yerine ilişki yasadışı davranışların bir arada olmasının bir sonucu olarak gerçekleşir. Bu yaklaşım bir yaşam tarzı olarak madde kullanımı açıklamalarında benimsenmiştir ("sistemik" teoriler olarak da bilinir) (Bennett vd., 2008, s. 109).

Madde kullanan bireyler madde edinme ve tüketme heyecanını yaşadıkları gibi suçtan dolayı adrenal korteks uyarımı yaşarlar ve bağımlılığı bir yaşam tarzı olarak devam ettirirler. Kişilerde eğer ergenliğin ilk dönemlerinde suça karışmanın yanısıra uyuşturucu madde kullanımı sözkonusu ise bu kişiler yetişkinlik dönemleri boyunca suç davranışı gösterebilirler (Deitch vd., 2000, s. 393). Örneğin madde bağımlılığı, çocuk istismarı, ihmal gibi sorunların olduğu aileler madde kullanımı ve suç için bir risk faktörü oluşturabilir. Bu nedenle çocukların okul performansları, zihinsel sağlıkları, ilişki becerileri olumsuz etkilenir ve çocuklar işgücü piyasasına dahil olmada başarısız olurlar. Bu durumların bazısında ise sonuç suç kariyeri olabilir (Kleiman vd., 2011, s. 123).

Kimi zaman "ekonomik kompulsif" ve "psikofarmakolojik" olarak da adlandırılan ilk modele göre yasal bir gelirin yokluğunda, uyuşturucu maddelerin farmakolojik özellikleri madde kullanıcılarının alışkanlıklarını finanse etmesi için onları suç işlemeye zorlamaktadır. Bu modelin savunucularına göre nedensellik bir takım koşulların kaçınılmaz bir şekilde bir diğerine yol açtığı varsayımına dayanır. Bu ilişki mekanik bir süreç olarak düşünülür (Seddon, 2000, s. 97). Deitch ve diğerleri (2000, s. 393) bu sürecin birkaç farklı yoldan biriyle gelişebileceğini belirtmiştir. Bu yollardan ilkinde göre insanlar madde alımına derinden yatırım yaparlar ve ardından bu madde alımını desteklemenin bir yolu olarak suça karışırlar. İkincisine göre ise suç davranışına asgari yatırım yapan kişiler daha sonra uyuşturucu kullanmakta ve bir süre sonra her ikisine de "bağımlı" hale gelmektedir (Deitch vd., 2000, s. 393). Ekonomik kompulsif suç tanımının varsayımına göre, madde kullanan ve bağımlı kişilerin madde alışkanlıklarını destekleyebilmeleri için yasadışı gelir elde etmeleri gerekmektedir (White ve Gorman, 2000, s. 170-174). Örneğin eroin ve kokain (yüksek fiyatlı uyuşturucu maddeler) bağımlılığında para, gıda gibi biyolojik, psikolojik ve sosyal bir ihtiyaç olarak görülür (Uggen ve Thompson, 2003, s. 174-175). Bu nedenle kişi bir sonraki dozu almak için gasp, hırsızlık, fuhuş gibi ekonomik kompulsif suçlara karışabilir (Powell, 2011, s. 10). Bu bağlamda madde-suç ilişkisi üzerine geliştirilen kuramlar madde kullanımıyla ilişkili belirli suç türlerinin diğerlerinden daha muhtemel olduğunu öngörmektedir. Örneğin Birleşik Krallık'da, madde bağımlıları kullandıklarını finanse etmenin bir aracı olarak genellikle hırsızlık yapmaktadırlar (Bennett vd., 2008, s. 114).

Psikoaktif maddelerin farmakolojik etkileri sarhoşluk ve yargı bozukluğuna yol açtığı (Bennett ve Holloway, 2009) ve beklenmedik cesaret sağladığı (Bennett ve Holloway, 2009; Gökçearslan Çifci, 2017) için adam öldürme gibi bazı profesyonel suçların işlenmesinde ihtiyaç duyulan aşırı cesaretin kazanılmasında bu maddeler suç ile ilginin bir halkasını oluşturmaktadır (Alpay, Karamustafaoğlu ve Kükürt, 1995, s. 17). Örneğin Epsöylü ve Nehir (2019:110) çalışmalarında suça karışmış katılımcıların aynı zamanda madde kullandıklarını belirtmiştir. Gökçearslan Çifci'nin (2017, s. 156) örneğini kapkaç suçundan hüküm giyen kişilerin oluşturduğu çalışmada katılımcılar madde kullanımının suça ve suçun da madde kullanımına neden olduğunu ve böylece bir kısır döngünün oluştuğunu, madde kullanıldıkça suça yöneldiğini ve suça yönelildikçe içinde bulunulan durumun hazmedebilmesinin bir yolu olarak madde kullanımının devam ettirildiğini belirtmiştir.

Madde Kullanımı ve Suç Olgusu Arasındaki İlişkiye Yönelik Ampirik Değerlendirme

Madde kullanımı ve suç arasındaki ilişkiyi ele alan teorik çalışmalarda bu ilişkiye yönelik kuramlar geliştirilmiştir. Madde kullanımı ve suç üzerine yapılan ampirik çalışmalarda ise madde kullanımı ve suç ilişkisi üzerine geliştirilen bu kuramları destekleyen bulgular elde edilmiştir (Baykara Acar, 2004; Altuner, Engin, Gürer, Akyay ve Akgül, 2009; Anglin ve Perrochet, 1998; Gökçearslan Çifci, 2017; Epsoylu ve Nehir, 2019; Gottfredson vd., 2008; Li vd., 2020; Ögel ve Aksoy, 2007; Ümit, 2006; Wilkins ve Sweetsur, 2011).

Kaliforniya Üniversitesi Madde Bağımlılığı Araştırma Merkezi tarafından (UCLA Drug Abuse Research Center) yürütülen 25 yıllık araştırmanın bulgularına göre suç bir sapma davranışı olarak uyuşturucu madde kullanımının doğal bir parçasıdır. Özellikle eroin, taş (crack), kokain, amfetamin bağımlılığı desteklemek için mülkiyet suçlarına yönelilmektedir (Anglin ve Perrochet, 1998, s. 1908). Li ve diğerlerinin (2020, s. 15-16) çalışmalarının örneklemini uyuşturucu madde suçları oluşturmaktadır. Bu çalışmada suç türleri olarak şiddet (madde kullanımı ile ilişkili şiddet) ve mülkiyet suçları (ekonomik-kompulsif suçlar) tanımlanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre Çin'de uyuşturucu madde bağımlılıkları arasında madde kullanımı suç eylemlerine neden olabilir (Li vd., 2020, s. 15-16).

Deitch ve diğerleri (2000, s. 393) yakın tarihli birçok çalışmada ve suçlularla yapılan görüşmelerde, müracaatçıların yaklaşık üçte ikisinde suç davranışının madde kullanımının başlangıcından önce geldiğini ve bu durumun özellikle erken çocukluk döneminde şiddet unsurlarıyla yıkıcı davranışlar görüldüğünde geçerli olabileceğini belirtmiştir. Bu suçluların geri kalan üçte birinde ise madde kullanımı ilk gelmektedir (Deitch vd., 2000, s. 393). Ögel ve Aksoy'ın (2007, s. 13) çalışmalarının örneklemini oluşturan tutukevi ve ıslahevinde kalan ergenlerin %32.8' i madde etkisi altındayken suç işlemişlerdir. Baykara Acar'ın (2004) cinsel suçtan hüküm giyen yaşları 15-19 arasında değişen 30 çocuk ile yaptığı yaşam öyküsü görüşmelerinin sonuçlarına göre ıslahevine gelmeden çocukların madde kullandığı kaydedilmiştir. Ümit (2006) kentte suça karışmış çocuklar üzerinde yaptığı çalışmada madde kullanımının suç işlemede cesaret sağladığı kaydedilmiştir. Bu çalışmada madde etkisi altındayken çocukların kullanım hırsızlığı (oto hırsızlığı) yaptığı belirtilmiştir. Şaşman Kaylı (2016, s. 189) çalışmada elde ettiği verilere göre madde bağımlılığı ile suç arasında doğrusal bir ilişkinin kurulabileceğini belirtmiştir. Gökçearslan Çifci'nin (2017, s. 173-174) Türkiye genelinde 11 ilde 17 ceza infaz kurumunda kapkaç suçundan hüküm giyen 61 kişi ile yaptığı görüşmelerde katılımcıların bir kısmı roche (roş) ve ecstasy gibi kimyasalların kişiye cesaret verdiğini belirtmişlerdir. Bu katılımcılar yaralama ve ölümle dahi sonuçlanan kapkaç olaylarının nedenleri arasında da madde kullanımını tanımlamıştır. Ancak kapkaç öncesi madde kullanmadıklarını belirten katılımcılar ise kapkaç sonrası madde kullandıklarını belirtmişlerdir (Gökçearslan Çifci, 2017, s. 173-174).

Madde kullanımı ve suç arasındaki ilişkiyi ele alan Gottfredson ve diğerlerinin (2008) çalışmalarının bulgularına göre madde kullanımı gelir getirici suçlarla anlamlı bir şekilde ilişkilidir. Özellikle kokain ve eroin kullanımı gelir getiren suçlardaki artış ile ilişkilidir (Chein, 1980; Gottfredson vd., 2008). Diğer bir tanımlamayla bu çalışmaların sonuçlarına göre maliyetli madde kullanımı madde ile ilişkili suçlar kapsamında tanımlayabileceğimiz ekonomik kompulsif suçlar ile ilişkilidir. Madde kullanımının şiddet suçları ile ilişkisine yönelik Altuner ve diğerlerinin (2009, s. 91) yaptıkları çalışmanın bulgularına göre madde kullanımı, suç ve şiddet arasında anlamlı bir ilişki vardır. Örneğin uyuşturucu madde kaçakçılığı ile şiddet arasındaki ilişkinin nedenleri arasında madde piyasaları ve müşterilerle

rekabet, yasadışı uyuşturucu pazarında yer alan kişiler arasındaki anlaşmazlıklar ve soygunlar, uyuşturucu madde kaçakçılığına katılan bireylerin şiddet eğilimi yer almaktadır (Craddock vd., 1994, s. 4).

Cambridge'deki Kriminoloji Enstitüsü'nden Bennett'in (1998) madde-suç ilişkisine yönelik yaptığı araştırmasında 1996-1997 yıllarında Cambridge, Hammersmith, Trafford Manchester, Nottingham ve Sunland'da polislerce tutuklanan kişilerin idrar testleri tutuklular arasında uyuşturucu tüketiminin yüksek olduğunu göstermiştir. Madde aldığı kaydedilenler madde satın alabilmek için para ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla şuça karıştırıklarını belirtmiştir (akt. MacGregor, 2000, s. 311). Bu bağlamda belirtilebilir ki madde ile ilişkili suç eylemlerinde özellikle madde kullanımını devam ettirmek için yüksek maliyetli uyuşturucu maddelerinin temin edilmesinde ekonomik pekiştirici bu ilişki için belki de en doğrudan mekanizmayı oluşturmaktadır (Enns vd., 2017, s. 7-8). Ayrıca bir uyuşturucu madde bağımlısının bir maddeyi temin etmek için sahip olması gereken parayı legal yolla elde etmesi mümkün olmayacaktır. Birçok madde kullanıcısı alışkanlıklarını desteklemek ve devam ettirmek için suç eylemine başvurabilir ya da uyuşturucu madde satıcısı olarak çalışabilir (Hanson vd., 2011, s. 37). Örneğin Wilkins ve Sweetsur (2011) tarafından yapılan çalışmanın bulgularına göre madde kullanımı (metamfetamin uyuşturucu madde) ve mala yönelik suçlar (ekonomik kompulsif suçlar) arasında nedensel bir ilişki vardır.

Madde ile suç ilişkisini kapsayan literatür madde-suç ilişkisine yönelik bu üç model için ampirik desteğin var olduğunu göstermektedir. Ancak tüm insanlar için madde ile suç ilişkisini tek bir model açıklayamaz (White ve Gorman, 2000, s. 195). White ve Gorman'a (2000, s. 196) göre bunun nedeni madde kullanan ve suç işleyen nüfusun heterojen olmasıdır. Cinsiyet, etnik köken, biyopsikolojik ve sosyoçevresel faktörler madde ile suç ilişkisini, madde kullanımını ve suç eyleminde bulunmayı etkilemektedir (White ve Gorman, 2000, s. 196). Yazarlarla aynı yönde bir açıklama ile Craddock ve diğerleri (1994, s. 1) madde ve suç ilişkisinin ölçülmesinin zor olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni ise çoğu suçun kişisel, durumsal, kültürel ve ekonomik olmak üzere çeşitli faktörlerden oluşmasıdır. Ayrıca suç için maddeler bir neden olsa dahi, pek çok faktörden sadece birini oluşturmaktadır (Craddock vd., 1994, s. 3).

Özellikle madde aldığı tespit edilenlerin büyük çoğunluğunun madde kullanımı suçları ile ilişkili iken suç eylemine karışmalarının nedeni ise madde satın almak için para temini olarak tespit edilmiştir (Craddock vd., 1994; Bennett ve Holloway, 2009; Gottfredson vd., 2008). Tüm bu açıklamalar doğrultusunda belirtilebilir ki "Madde ile ilişkili" ile tanımlanan şey çalışmadan çalışmaya çeşitlilik göstermektedir (Craddock vd., 1994, s. 3). Kleiman ve diğerlerine (2011, s. 122) göre madde suç ilişkisine odaklanmanın standart eleştirisi, "madde ile ilişkili" olan tüm suçların aslında maddeden kaynaklanmadığına yöneliktir. Ayrıca yazarlara göre uyuşturucu maddeler, madde ile ilişkili olarak tanımlanmamış birçok şuça neden olmaktadır ve bu ilişki dolaylıdır. Bazı çalışmalar madde kullanımının suç ile nedensel ilgisi olduğu yönünde yorum yaparken diğer çalışmalar ise ilişkiyi daha dar bir şekilde yorumlamaktadır. Kanıtlara göre ise madde kullanıcılarının suç işlemleri uyuşturucu madde kullanmayanlara göre daha yüksektir. Ayrıca kanıtlar tutuklananların suç işledikleri zaman bir madde etkisi altında olduklarını ve bu maddelerin şiddeti beslediğini göstermektedir. Ancak suçun ortaya çıkmasında maddenin ne kadar etkili olduğunu nicel olarak söylemek mümkün değildir (Craddock vd., 1994, s. 3).

Sonuç

Madde kullanımının ve madde bağımlılığının maliyetleri ve suç ile ilişkisi ekonomi, sosyoloji, psikoloji, sosyal politika ve sosyal hizmet olmak üzere sosyal bilim dallarının konusu kapsamına girmektedir. Madde kullanımı ve bağımlılığının sosyoekonomik maliyeti çok boyutlu ve çok geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Bu maliyet kapsamına farklı kalemler dahil edilmektedir. Özellikle toplumlar gençler arasında artan madde kullanımı ile sosyoekonomik sonuçları açısından uzun süreli maliyetler ödemektedir. Bu maliyetler ise yetersiz ve etkin olmayan sağlık ve sosyal politikalar ile daha da artmaktadır. Suç ise madde kullanımı ve bağımlılığının sosyoekonomik bir maliyeti olarak tanımlanmaktadır. Suç hem bir neden hem bir sonuç olarak madde kullanımı ve bağımlılık ile ilişkilidir. Madde ve suç ilişkisinin anlaşılması noktasında literatürde farklı modeller geliştirilmiştir. Madde ve suç arasındaki ilişki bu ilişkiyi konu alan teorik ve ampirik çalışmalar kapsamında değerlendirildiğinde bu ilişkinin tek bir modelle anlaşılamayacağı belirtilebilir.

Madde kullanımının istatistiksel öneminin yanı sıra, madde etkilerinin büyüklüğü çarpıcıdır (Uggen ve Thompson, 2003, s. 175). Bu nedenle maddeyle ilişkili tüm suç faaliyetlerinin (ör., mülklere yönelik suçlar veya şiddet içeren suçlar) diğer bireylere ve topluma zararsız olduğunu öne sürmek mümkün değildir (Marcelli, 2008, s. 28). Leshner (1997, s. 46)'in belirttiği gibi halkın sağlığı için hem madde kullanımının hem de bağımlılığın önemini anlamak kamu sağlık stratejilerinin birçoğunu etkileyecektir.

Deitch ve diğerleri (2000) ve Şaşman Kaylı (2016) madde bağımlısı ve suça karışan kişilerin tahliyeleri sonrası tekrar madde ile ilişkili suça karıştıklarını vurgulamaktadırlar. Leshner (1997, s. 46) ise suça karışan ve hüküm giyen madde bağımlılarının tedavi edilmeden serbest bırakılması durumunda onların tekrar madde kullanma ve suç işleme oranlarının korkutucu düzeyde yüksek olduğu gerçeğini vurgulamıştır. Bu açıdan madde bağımlılığı ile mücadelede madde bağımlılarının psikososyal destek ve rehabilitasyon sürecinde sağlık, sosyal ve ekonomi politikalarının birbiri ile ilişkili bir şekilde sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin daha etkin kılındığı ve güçlendirildiği bir yaklaşım izlenmelidir. Bu yaklaşım tekrar madde kullanımını ve madde kullanımı ile ilişkili sosyoekonomik maliyetleri önlemek noktasında kritik bir aşama oluşturacaktır. Örneğin madde bağımlılarının psikososyal destek ve rehabilitasyon sürecinde topluma entegre olmaları ve tekrar madde kullanımına yönelmemeleri, sosyalizasyon süreçlerini devam ettirmeleri için sosyal politikalar bağlamında Türkiye İş Kurumu'nun faaliyetleri önem taşımaktadır. Ayrıca özellikle son döneme ilişkin ülkemizde T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kurulan Sosyal Uyum Birimleri tedavisini tamamlamış uyuşturucu madde bağımlılarının istihdamını sağlamayı amaç edinmektedir.

Kaynakça

- Alpay, N., Karamustafaoğlu, N. & Kükürt, R. (1995). Madde bağımlılarında suç. *Düşünen Adam*, 8(2), 16-17.
- Altuner, D., Engin, N., Gürer, C., Akyay, İ. & Akgül A. (2009). Madde kullanımı ve suç ilişkisi: Kesitsel bir araştırma. *Tıp Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 87 -94.

- Anglin, M. D. & Perrochet, B. (1998). Drug use and crime: A historical review of research conducted by the ucla drug abuse research center. *Substance Use & Misuse*, 33(9), 1871-1914. DOI: 10.3109/10826089809059325.
- Baykara Acar, Y. (2004). *Cinsel suçtan hükümlü çocukların yaşam öyküsü çalışması ve grupla sosyal hizmet çalışması*. (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara). Erişim adresi: <http://tez2.yok.gov.tr/>
- Bennett, T. (1998). *Drugs and crime: The results of research on drug testing and interviewing arrestees*. A Research and Statistics Directorate Report, Home Office Research Study No. 183, London: Home Office.
- Bennett, T. & Holloway, K. (2009). The causal connection between drug misuse and crime. *British Journal of Criminology*, 49(4), 513-531. DOI:10.1093/bjc/azp014
- Bennett, T., Holloway, K. & Farrington, D. (2008). The statistic association between drug misuse and crime: A meta-analysis. *Aggression And Violent Behavior*, 13(2), 107-118. DOI:10.1016/j.avb.2008.02.001
- Bilici, R., Karakaş Uğurlu, G., Tufan, E., Güven, T. & Uğurlu, M. (2012). Bir bağımlılık merkezinde yatarak tedavi gören hastaların sosyodemografik özellikleri. *Fırat Tıp Dergisi*, 17(4), 223-227.
- Bowser, B. P., Word, C. O. & Seddon, T. (2014). *Understanding drug use and abuse: A global perspective*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bushman, B. J. (1996). Individual differences in the extent and development of aggressive cognitive-associative networks. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(8), 811-819.
- Canadian Substance Use Costs and Harms Working Group (2018). *Canadian substance use costs and harms (2007-2014)*. The Canadian Institute for Substance Use Research and the Canadian Centre on Substance Use and Addiction, Ottawa, Ont.: Canadian Centre on Substance Use and Addiction. Retrieved from <https://www.ccsa.ca/sites/default/files/2019-04/CSUCH-Canadian-Substance-Use-Costs-Harms-Report-2018-en.pdf> (01.09.2020)
- Cartwright, W. S. (1999). Costs of drug abuse to society. *The Journal Of Mental Health Policy And Economics*, 2, 133-134.
- Cartwright, W. S. (2008). Economic costs of drug abuse: Financial, cost of illness, and services. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 34(2), 224 - 233. DOI:10.1016/j.jsat.2007.04.003
- Chaiken, J. M., & Chaiken, M. R. (1990). Drugs and predatory crime. *Crime and Justice*, 13, 203-239.
- Chen, I. (1980). Psychological, social, and epidemiological factors in juvenile drug use. In: D. J. Lettieri, M. Sayers, H. W. Pearson (Eds.), *Theories on drug abuse selected contemporary perspectives* (NIDA Research Monograph 30, DHHS Publication No. ADM80-967) (pp. 76-83), Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Craddock, A., Collins, J. J., & Timrots, A. D. (1994). *Fact sheet: Drug-related crime*. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics. Retrieved from <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/DRRC.PDF>

- Daley, D.C. & Douaihy, A. B. (2019). *Managing Substance Use Disorder : Practitioner Guide*. USA: Oxford University Press.
- Deitch, D., Koutsenok, I. & Ruiz, A.(2000). The relationship between crime and drugs: what we have learned in recent decades. *Journal of Psychoactive Drugs*, 32(4), 391-397. DOI: 10.1080/02791072.2000.10400241
- Drugs in focus (2007). *The european monitoring centre for drugs and drug addiction (EMCDDA)*, Retrieved from https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/470/Dif16EN_85000.pdf
- EMCDDA (Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi) (2007). *Avrupa'daki uyuşturucu sorununun durumu*. Lüksemburg: Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Bürosu. Retrieved from http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/446/TDAC07001TRC_84785.pdf
- EMCDDA (2017). *Avrupa uyuşturucu raporu: trendler ve gelişmeler*. Lüksemburg: Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Bürosu. Retrieved from <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4541/TDAT17001TRN.pdf>
- Enns, B., Krebs, E., DeBeck, K., Hayashi, K., Milloy, M. J., Richardson, L., Wood, E. & Nosyk, B. (2017). The costs of crime associated with stimulant use in a canadian setting. *Drug And Alcohol Dependence*, 180, 304-310. DOI:10.1016/j.drugalcdep.2017.08.026.
- Epsöylü, H. & Nehir, S. (2019). Madde kullanım varlığının, suç işleyen ve işlemeyen hastalarda suç ve şiddet özelliklerine etkisi. *STED*, 28(2), 108-113. DOI: 10.17942/sted.431567
- Erginöz, E. (2008). *Adolesan Sağlığı II : Adolesan, madde bağımlılığı ve halk sağlığı*. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi, 63, 61-64.
- Facchin F. & Margola D. (2016). Researching lived experience of drugs and crime: a phenomenological study of drug-dependent inmates. *Qualitative Health Research*, 26(12), 1627-1637. DOI: 10.1177/1049732315617443
- Gonçalves, R., Lourenço, A. & da Silva S.N. (2015). A social cost perspective in the wake of the Portuguese strategy for the fight against drugs. *International Journal of Drug Policy*, 26(2), 199-209. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2014.08.017>
- Goldstein, P. J. (1985). The drugs/violence nexus: A tripartite conceptual framework. *Journal of Drug Issues*, 15(4), 493-506.
- Gottfredson, D. C., Kearley, B., W. & Bushway, S., D. (2008). Substance use, drug treatment, and crime: An examination of intra-individual variation in a drug court population. *The Journal of Drug Issues*, 38(2), 601-630.
- Gökçearslan Çifci, E. (2017). *Suçun yolculuğu: Yaşanmış olaylardan öyküler*. Birinci Basım, Ankara: Ürün Yayınları.
- Hammersley, R. (2008). *Drugs and crime: Theories and practices*, Crime & Society Series, Cambridge, UK: Polity Press.
- Hanson, G. R., Venturelli, P. J. & Fleckenstein, A. E. (2011). *Drugs and society*. USA: Jones & Bartlett Learning.

- Harvard Health Publishing (2014). Substance Addiction. Retrieved from <https://www.health.harvard.edu/addiction/substance-addiction>
- <https://www.drugabuse.gov/sites/default/files/understanding.pdf> Erişim Tarihi: 27.10.2017
- Isralowitz, R. E. & Myers, P. L. (2011). *Illicit drugs: Health and medical issues today*. Santa Barbara, California: Greenwood.
- Kleiman, M. A. R., Coulkins, J. P., & Hawken, A. (2011). *Drugs and drugs policy what everyone needs to know*. New York: Oxford University Press Inc.
- Kopp, P. & Fenoglio, P. (2001). *Calculating the social cost of illicit drugs: Methods and tools for estimating the social cost of the use of psychotropic substances*. Strasbourg: Pompidou Group, Council of Europe Publishing.
- Leshner, A. I. (1997). Addiction is a brain disease and it matters. *Science*, 278(5335), 45-47. DOI: 10.1126/science.278.5335.45
- Lievens, D., Vander Laenen F., Verhaeghe, N., Putman, K., Pauwels, L., Hardyns, W. & Annemans L. (2017). Economic consequences of legal and illegal drugs: The case of social cost in Belgium. *International Journal of Drug Policy*, 44, 50-57. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2017.03.005>
- Li, S. D., Zhao, R. & Zhang, H. (2020). Examining the link between drug use disorders and crime among Chinese drug users receiving mandatory detoxification and treatment. *Crime & Delinquency*, 00(0), 1-21. DOI:10.1177/0011128720939511
- MacCoun, R. & Reuter, P. (1997). Interpreting Dutch cannabis policy: Reasoning by analogy in the legalization debate. *Science*, 278(5335), 47-52.
- MacGregor, S. (2000). Editorial: The drugs-crime nexus. *Drugs: Education, Prevention And Policy*, 7(4), 311-316. DOI: 10.1080/dep.7.4.311.316
- Marcelli, E. A. (2008). Drug-related and economic crime among unauthorized Latino immigrant and other arrestees in California. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 2(3), 23-52. DOI: 10.1300/J222v02n03_03
- Njeri, N. A. & Ngesu, L. (2014). Causes and effects of drug and substance abuse among secondary school students In Dagoretti Division, Nairobi West District-Kenya. *Global Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 3(3), 1-4.
- Nurco, D. N. (1998). A long-term program of research on drug use and crime. *Substance Use and Misuse*, 33(9), 1817-1837. DOI: 10.3109/10826089809059323
- Ögel, K. & Aksoy, A. (2007). Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 11-17.
- Özkalp, E. (2000). *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın No:140.
- Possi, M. K. (1996). Effects of drug abuse on cognitive and social behaviours: A potential problem among youth In Tanzania. *Utafiti Journal*, 3(1), 111-128.
- Powell, M. A. (2011). A Comprehensive analysis of the drug-crime relationship. *Research Papers* 100, 1-26. Retrieved from http://opensiuc.lib.siu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=gs_rp

- Seddon, T. (2000). Explaining the drug–crime link: Theoretical, policy and research issues. *Journal of Social Policy*, 29(1), 95–107. DOI:<https://doi.org/10.1017/S0047279400005833>
- Sowmya, T. (2014). Crime : A Conceptual Understanding. *Indian Journal of Applied Research*, 4(3), 196-198. DOI: 10.15373/2249555X/MAR2014/58
- Stanton, M. D., Todd, C. T., Heard, D. B., Kirschner, S., Kleiman, J. I., Mowatt, D. T., Riley, P., Scott, S. M. & Deussen, J. M. V. (1982). A conceptual model. In: M.Duncan Stanton, Thomas C. Todd ve Associates (Eds.), *The Family therapy of drug abuse and addiction* (pp.7-30), New York: The Guilford Press.
- Şaşman Kaylı, D. (2016). Sosyal hizmet açısından bağımlılık polikliniğine yönlendirilen madde bağımlısı bireylerde denetimli serbestlik sürecinin etkinliği. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(1), 179-198. DOI: 10.18026/cbusos.06015
- Türkiye Uyuşturucu Raporu (2020). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. Retrieved from http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/TU%CC%88RKI%C C%87YE-UYUS%CC%A7TURUCU-RAPORU_26-HAZI%CC%87RAN-FI%CC%87NAL-_1_.pdf (08.09.2020)
- Uggen, C. & Thompson, M. (2003). The socioeconomic determinants of ill-gotten gains: within-person changes in drug use and illegal earnings. *American Journal Of Sociology*, 109(1), 146-185.
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) (2003). Health services, education and community action–preventing drug abuse in Turkey. National Assessment On Drug Abuse, Retrieved from http://www.unodc.org/pdf/gap_turkey_drug_abuse_report.pdf (25.09.2017)
- UNODC (2020). World drug report. Vienna, Austria: United Nations publication, Retrieved from https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/WDR20_BOOKLET_1.pdf (01.09.2020)
- U.S. Department of Health and Human Services (2008). Understanding drug abuse and addiction, June, 1-4, Retrieved from <http://dhs.iowa.gov/sites/default/files/Understanding-Drug-Abuse-and-Addiction-NIDA.pdf> (20.09.2017)
- Ümit, E. (2006). *Kentte suça karışmış çocuklarda toplumsal ortam ve ceza ehliyeti araştırmaları* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). Erişim adresi: <http://tez2.yok.gov.tr/>
- White, H. R. & Gorman, D. M. (2000). Dynamics of the drug-crime relationship. In: LaFree G.(Ed.), *Criminal justice 2000, Volume 1: The nature of crime: Continuity and change* (pp.151-218), Washington, DC: US. Departmet of Justice.
- Wilkins, C. & Sweetsur, P. (2011). The association between spending on methamphetamine/ amphetamine and cannabis for personal use and earnings from acquisitive crime among police detainees In New Zealand. *Addiction*, 106, 789–797. DOI:10.1111/j.1360-0443.2010.03241.x